

ตีแผ่ปัญหาพิพาทระหว่างโมร็อกโกและโพลิสซารีโอ (POLISARIO)

โดย นายชูชาติ พุฒเพ็ญ
นักวิเทศสัมพันธ์ชำนาญการ
กลุ่มงานภาษาสเปน เยอรมัน และอาหรับ
สำนักภาษาต่างประเทศ

คำสำคัญ

โพลิสซารีโอ (Popular de Liberación de Saguía el Hamra y Río de Oro : POLISARIO) เป็นคำย่อจากภาษาสเปน (Spanish Abbreviation) หมายถึง กลุ่มเคลื่อนไหวทางการเมืองที่ยกระดับสถานะเป็นองค์กร เริ่มก่อตั้งขึ้นจากการรวมตัวกันของประชาชนในพื้นที่ซาฮาราตะวันตกเมื่อปี ๒๕๑๙ มีเป้าหมายและอุดมการณ์สำคัญคือ การต่อสู้เพื่อความเป็นเอกราชและมีอำนาจอธิปไตยของตนเองภายใต้ชื่อสาธารณรัฐประชาธิปไตยอาหรับซาฮารา (The Saharan Arab Democratic Republic : SADR)

ซาฮาราตะวันตก (Western Sahara) หมายถึง ดินแดนทางตะวันตกเฉียงเหนือของทวีปแอฟริกา มีพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นทะเลทรายและมีพรมแดนชายฝั่งติดกับมหาสมุทรแอตแลนติก พื้นที่บริเวณนี้ตั้งอยู่ภายใต้อำนาจอธิปไตยของสเปนจนถึงปี ๒๕๑๗ และมีการอ้างสิทธิ์เหนือดินแดนผนวกรวมกับโมร็อกโกในปี ๒๕๑๘

La Misión de las Naciones Unidas para el Referéndum del Sáhara Occidental : MINURSO หรือ The United Nations Mission for the Referendum in Western Sahara หมายถึง คณะผู้แทนประจำสหประชาชาติว่าด้วยการออกเสียงประชามติในซาฮาราตะวันตก ถือเป็นความริเริ่มเพื่อรักษาสันติภาพในพื้นที่พิพาท ก่อตั้งขึ้นตามข้อมติของคณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติ (UNSC) ที่ ๖๘๐/๑๙๙๑ (ปี พ.ศ. ๒๕๓๔)

ภูมิหลัง

ประเด็นซาฮาราตะวันตก นับเป็นผลพวงและมรดกที่ประเทศสเปนซึ่งเป็นเจ้าอาณานิคมได้ทิ้งไว้ ส่งผลให้ประเทศข้างเคียงทั้งโมร็อกโก แอลจีเรีย และมอริเตเนีย ต่างอ้างสิทธิ์เหนือพื้นที่ดังกล่าว ในขณะที่ประชาชนซึ่งเป็นชาวพื้นเมืองในพื้นที่มีความประสงค์จะแยกตัวตั้งเป็นรัฐเอกราชมีอำนาจอธิปไตย (sovereignty) และบูรณภาพเหนือดินแดน (integrity) โดยสมบูรณ์

พื้นที่ซาฮาราตะวันตกมีประชากรอาศัยอยู่หนาแน่น แบ่งเป็นเชื้อสายอาหรับและชนพื้นเมือง จนกระทั่งเมื่อวันเวลาผ่านไป ประวัติศาสตร์บันทึกว่ามีสัดส่วนการเคลื่อนย้ายประชากรในพื้นที่เกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา ส่งผลให้ไม่สามารถชี้ชัดได้ว่าเชื้อชาติใดมีจำนวนประชากรมากกว่ากัน แต่สิ่งที่เป็นอยู่คือภาพการดำรงอยู่ของกลุ่มเบดูอินในทะเลทรายที่กระจายอยู่ทั่วไปในพื้นที่

อย่างไรก็ตาม ความขัดแย้งในพื้นที่เกิดขึ้นยาวนานนับจากยุคอาณานิคมของสเปนและฝรั่งเศส จนกระทั่งเกิดแนวคิดการแบ่งแยกสิทธิการครอบครองดินแดนแถบนี้จากเจ้าอาณานิคม จนนำไปสู่การประชุมกลุ่มประเทศยุโรปที่เรียกว่า การประชุมเบอร์ลิน ระหว่างปี ๒๔๒๗ - ๒๔๒๘ เพื่อพิจารณาประเด็นการถือครองสิทธิเหนือดินแดนแถบนี้ และผลการประชุมดังกล่าวมีมติเห็นพ้องให้สเปนเป็นรัฐอธิปไตยเหนือดินแดนแถบซาราตะวันตก แต่สเปนแสดงความประสงค์เพียงต้องการสงวนสิทธิ์การถือครองเฉพาะพื้นที่หมู่เกาะแถบชายฝั่งติดกับมหาสมุทรแอตแลนติก ซึ่งใกล้กับซาราตะวันตก ๒ เมือง คือ ดาคลาและกูยรา และปล่อยให้พื้นที่ชั้นในของซาราตะวันตก ยังคงอยู่ภายใต้การครอบครองของชนพื้นเมือง โดยให้อิสระในการปกครองและจัดสรรกันเอง กรณีดังกล่าวเสมือนว่าสเปนปล่อยให้พื้นที่ชั้นในเป็นการบริหารกันเองในหมู่ชนเผ่าต่าง ๆ กระทั่งต่อมาสถานการณ์ในพื้นที่เกิดความวุ่นวายกลายเป็นชนวนให้เกิดการรวมตัวลุกฮือต่อต้านการล่าอาณานิคมทุกรูปแบบ ส่งผลให้กองทัพสเปนและฝรั่งเศสซึ่งมีสถานะเป็นเจ้าอาณานิคมในกลุ่มประเทศแถบนั้น รวมถึงดินแดนซาราตะวันตกและบริเวณพื้นที่ใกล้เคียงต้องเผชิญหน้ากับขบวนการต่อต้านบ่อยครั้ง บางครั้งการต่อต้านและการสู้รบยังส่งผลให้ระดับความสัมพันธ์ระหว่างสเปนและฝรั่งเศสต้องถดถอยลง เพราะการแบ่งผลประโยชน์ในพื้นที่ดังกล่าวไม่ลงตัว โดยสเปนได้ขยายอิทธิพลเข้ายึดครองใน ๒ เมือง คือ เอลายูนและดาคลา เห็นได้จากคำกล่าวของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศสเปนขณะนั้นที่ระบุว่า “พื้นที่แห่งนี้เป็นของขวัญของพระเจ้า” เนื่องจากมีการสำรวจ

พบว่าพื้นที่บริเวณนี้มีทรัพยากรธรรมชาติมหาศาล จนกระทั่งในปี ๒๔๔๓ ฝรั่งเศสได้ออกแถลงการณ์ยอมรับให้สเปนมีอำนาจอธิปไตยเหนือดินแดนซาฮาราตะวันตก จนนำไปสู่การบรรลุข้อตกลงในปี ๒๔๗๕ กำหนดให้รวมพื้นที่แถบซาฮาราตะวันตกทั้งหมดให้เป็นดินแดนภายใต้อำนาจอธิปไตยของสเปนโดยชอบธรรม แต่กองทัพสเปนยังคงต้องเผชิญกับการต่อต้านจากชนพื้นเมืองมาโดยตลอด

หลังจากนั้นสถานการณ์ของเจ้าอาณานิคมกับประเทศใต้อาณานิคมเริ่มตึงเครียด เมื่อมีการเดินขบวนเรียกร้องเอกราชอย่างกว้างขวางทั้งในโมร็อกโกและมอริเตเนียเห็นได้ชัดในช่วง ๒ ปี คือ ปี ๒๔๙๙ และ ปี ๒๕๐๑ ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่ยุทธศาสตร์สูญเสียนโยบายในฐานเจ้าอาณานิคม และการขยายอิทธิพลในแถบอเมริกา ในปี ๒๕๐๑ ทั้งสองประเทศผนึกกำลังร่วมกัน เพื่อปราบปรามขบวนการต่อต้านอาณานิคมในซาฮาราตะวันตกอย่างจริงจัง

สเปนดำเนินนโยบายปกครองแบบแบ่งแยก โดยแบ่งแยกพื้นที่ต่าง ๆ ให้อยู่บนพื้นฐานทางประวัติศาสตร์และภูมิศาสตร์ หวังให้ซาฮาราขึ้นในแยกขาดจากโมร็อกโก มอริเตเนีย และแอลจีเรีย แต่การยึดพื้นฐานเชิงปัจจัยดังกล่าวข้างต้น ทั้งประวัติศาสตร์และภูมิศาสตร์กลับกลายเป็นปัญหา เพราะประชาชนในพื้นที่ไม่เห็นด้วยกับการจัดระเบียบของสเปนโดยหันมาเรียกร้องเอกราชเหมือนกับที่โมร็อกโกและมอริเตเนียดำเนินการ อีกทั้งยังเห็นตัวอย่างการปฏิวัติในแอลจีเรียที่เกิดผลเป็นรูปธรรมจนได้รับชัยชนะจากฝรั่งเศส และมองว่าการต่อสู้ของประชาชนชาวแอลจีเรียนับเป็นการสร้างแรงจูงใจในระดับภูมิภาค และตอกย้ำความพ่ายแพ้ของเจ้าอาณานิคมได้อย่างมีนัยสำคัญทั้งระดับภูมิภาคและระดับโลก ดังนั้น จุดเปลี่ยนของชาวซาฮาราตะวันตกในช่วงนั้นคือการรณรงค์ให้ประชาคมซาฮาราตะวันตกรับรู้และปรับตัวในมิติต่าง ๆ ทั้งเศรษฐกิจ สังคม และแนวคิด เพื่อแสวงหาจุดร่วมกันคือการได้รับเอกราช จนนำไปสู่การลุกฮือในปี ๒๕๑๓ ที่เมืองเอลายูน มีการชูป้ายเรียกร้องเอกราชและเปิดฉากปะทะกับกองทัพสเปนจนมีผู้เสียชีวิตจำนวนมาก

กำเนิดขบวนการปลดแอกซาฮาราตะวันตกในนามโพลิสซารีโอ (POLISARIO)

วันที่ ๑๐ พฤษภาคม ๒๕๑๓ มีการก่อตั้งขบวนการแนวร่วมปลดแอกซาฮาราตะวันตกภายใต้ชื่อกลุ่มโพลิสซารีโอ (POLISARIO) มีเป้าหมายทางทหารต่อต้านเจ้าอาณานิคม กระทั่งสามารถกดดันสเปนได้อย่างเป็นรูปธรรมในปี ๒๕๑๘ เห็นได้จากการให้คำมั่นของสเปนขณะนั้นว่าจะดำเนินการจัดให้มีกระบวนการรับฟังความคิดเห็นในหมู่ประชาชนในพื้นที่ซาฮาราตะวันตกให้สามารถกำหนดชะตากรรมด้วยตนเอง กระทั่งมีความริเริ่มเพื่อให้รัฐบาลสเปนดำเนินการจัดประชุมขึ้น เพื่อวางแนวทางการแก้ปัญหาความขัดแย้ง และการแยกตัวเป็นเอกราช รวมถึงการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างกันในอนาคตโดยมีประเทศต่าง ๆ รวมทั้งขบวนการโพลิสซารีโอร่วมด้วยก่อให้เกิดเหตุการณ์สำคัญเกิดขึ้นมากมายในปี ๒๕๑๘

ดูเหมือนว่าในกรณีดังกล่าวมีแนวโน้มเป็นบวก แต่ในทางปฏิบัติจริงรัฐบาลสเปนได้วางแนวทางยุทธศาสตร์การทหารแบบแยกคู่ขัดแย้ง โดยพบปะหารือกับขบวนการโพลิสซารีโอในเดือนกันยายน ๒๕๑๘ เพื่อวางแนวทางการแยกเป็นเอกราช ในขณะที่การหารือกับโมร็อกโกและมอริเตเนียเกิดขึ้นในเดือนเดียวกันภายใต้กรอบการประชุมที่เรียกว่า “ข้อตกลงมาดริด (Madrid Accords)” แม้ว่าสาระสำคัญของข้อตกลงมาดริดจะไม่มีข้อใดระบุว่าทั้งโมร็อกโกและมอริเตเนียมีส่วนในการบริหารพื้นที่ในซาฮาราตะวันตกก็ตาม แต่เมื่อผลเป็นเช่นนี้ต่างฝ่ายต่างมองว่ารัฐบาลสเปนไม่จริงจังในการแก้ปัญหา และอ้างการเจรจาเพื่อให้ผลประโยชน์ตกอยู่กับสเปนเพียงฝ่ายเดียว ดังนั้น ขบวนการโพลิสซารีโอจึงก่อตัวประท้วงเรียกร้องเอกราชจากสเปน ในขณะที่โมร็อกโกและมอริเตเนียหันไปพึ่งศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ เพื่อขอคำวินิจฉัยในประเด็นดังกล่าวโดยเฉพาะการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการพื้นที่ความขัดแย้ง

ในวันที่ ๑๖ ตุลาคม ๒๕๑๘ โมร็อกโกได้ริเริ่มแนวทางจัดระเบียบพื้นที่ภายใต้แนวคิดการเดินขบวนสีเขียว (Green March) มีเป้าหมายให้ชาวโมร็อกโกเข้าตั้งรกรากตามแนวชายแดนปะปนกับประชาชนในพื้นที่ซาฮาราตะวันตก ซึ่งเป็นช่วงเดียวกันกับวันที่ศาลยุติธรรมระหว่างประเทศได้เผยแพร่คำวินิจฉัย เสนอความเห็นโดยระบุให้สเปนยุติการยึดครองพื้นที่ และให้ถอนกำลังออกจากพื้นที่ทั้งหมดภายในเดือนมกราคม ๒๕๑๙ และผลจากคำวินิจฉัยที่ออกโดยศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ ทำให้ขบวนการโพลิสซารีโอประกาศตั้งรัฐปกครองตนเองอย่างเป็นทางการภายใต้ชื่อ สาธารณรัฐประชาธิปไตยอาหรับซาฮารา (The Saharan Arab Democratic Republic : SADR) โดยได้รับการสนับสนุนจากแอลจีเรีย ซึ่งก่อนหน้านี้แสดงจุดยืนชัดเจนไม่ยอมรับข้อตกลงมาดริด ทั้งหมดเป็นเหตุการณ์ตลอดเวลาที่ผ่านมามีความหวือหวาคล้ายปัญหาซาฮาราตะวันตกจากมรดกของอาณานิคมที่เป็นปัญหาในระดับภูมิภาคยกระดับสู่ระเบิดลูกใหม่ระหว่างโมร็อกโกและแอลจีเรีย

	
ตราสัญลักษณ์ขบวนการโพลิสซารีโอ (Popular de Liberación de Saguía el Hamra y Río de Oro : POLISARIO)	ธงสาธารณรัฐประชาธิปไตยอาหรับซาฮารา (The Saharan Arab Democratic Republic : SADR)

ผลสะท้อนผ่านบทบาทและอิทธิพลของเจ้าอาณานิคมต่อประเด็นซาฮาราตะวันตก

ประเทศ/ กลุ่มขัดแย้ง	เจ้าอาณานิคม	ท่าทีประเทศ/กลุ่มขัดแย้ง
โมร็อกโก	ฝรั่งเศส - สเปน	ได้รับอานิสงส์จากเจ้าอาณานิคมและการปักปันเขตแดนตามแนวชายแดนและพื้นที่บางส่วนของแอลจีเรียและมอริเตเนีย และปรารถนาจะได้สิทธิ์เหนือดินแดนซาฮาราตะวันตก
แอลจีเรีย	ฝรั่งเศส	มีความมุ่งมั่นในการสนับสนุนเชิงยุทธศาสตร์และหวังการมีบทบาทนำในการแก้ปัญหาและผลักดันให้ใช้แนวทางที่ดีที่สุดคือการให้ประชาชนในพื้นที่เป็นผู้เลือกอนาคตของตนเอง ดังนั้น จึงให้การสนับสนุนขบวนการโพลิสซารีโออย่างเต็มที่ ทั้งยุทธศาสตร์การเมืองและการทหาร
มอริเตเนีย	ฝรั่งเศส	ต้องการผนวกดินแดนบางส่วนในซาฮาราตะวันตกเป็นส่วนหนึ่งของอริปไตย เนื่องจากบริเวณรอยต่อทะเลีบชายแดนมีชนพื้นเมืองที่มีอัตลักษณ์และชาติพันธุ์ของชาวมอริเตเนียอาศัยอยู่จำนวนมาก เรื่องดังกล่าวมีการประกาศชัดโดยประธานาธิบดีคนแรกของมอริเตเนียตั้งแต่ปี ๒๕๐๐ แม้ขณะนั้นยังไม่ได้รับเอกราชจากฝรั่งเศส

ประเทศ/ กลุ่มขัดแย้ง	เจ้าอาณานิคม	ทำที่ประเทศ/กลุ่มขัดแย้ง
ขบวนการ POLISARIO (โพลิสซารีโอ)	สเปน	ประกาศกร้าวให้รับรู้โดยทั่วไปว่าผืนแผ่นดินนี้มีเจ้าของและชาวซาฮารา มีตัวตน ทั้งยังเป็นพลเมืองที่สมควรได้รับการเคารพต่อความต้องการ และความปรารถนาของพลเมืองเอง ชาวซาฮาราร่วมกันจับอาวุธ ชับไล่ต่อกรกับเจ้าอาณานิคมอย่างสเปนมาช้านาน และพร้อมรบกับทุกกลุ่มที่เข้ารุกรานแผ่นดินนี้ จนกระทั่งวันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๙ ได้ประกาศตั้งรัฐในชื่อสาธารณรัฐประชาธิปไตยอาหรับซาฮารา มีที่ตั้งอยู่ในเมืองตินดอฟ อยู่ทางตอนใต้ของแอลจีเรีย และมีการตั้งรัฐบาลขึ้นในเดือนมีนาคมปีเดียวกัน แต่ในทางกฎหมายขบวนการดังกล่าว ไม่มีสถานะชัดเจนและไม่ได้รับการรับรองจากองค์การสหประชาชาติ แต่อย่างใด แม้ว่าบางประเทศในแอฟริกาจะให้การยอมรับการมีอยู่ขององค์การดังกล่าวก็ตาม

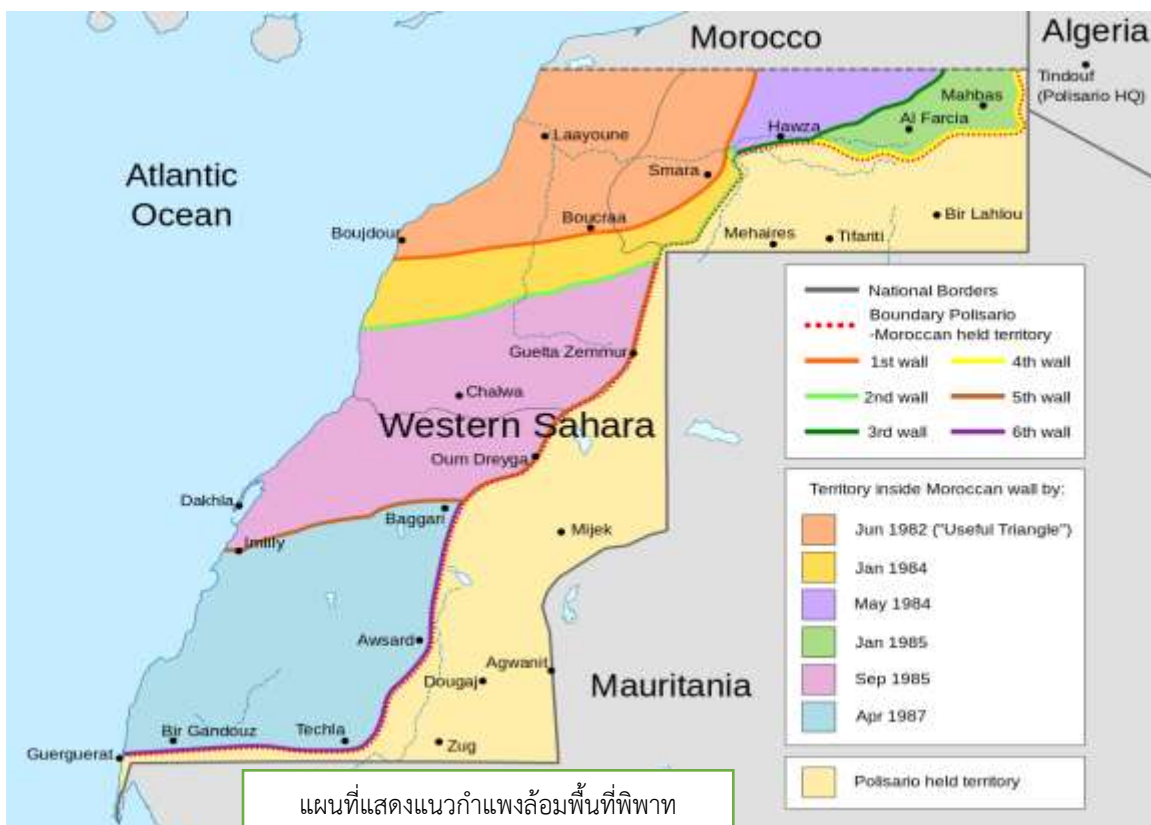
อย่างไรก็ตาม ผลกระทบจากแนวคิดและทำที่ของประเทศต่าง ๆ ในภูมิภาคต่อกรณีดังกล่าวกลายเป็นชนวนสงครามทำให้เกิดการแบ่งฝ่ายเข้าเผชิญหน้ากันมาอย่างต่อเนื่องระหว่างปี ๒๕๑๘ - ๒๕๓๑ ซึ่งเหตุการณ์ขณะนั้นมีการสู้รบกันระหว่าง ๒ ฝ่ายแบบสงครามตัวแทน (Proxy war) ดังตารางต่อไปนี้

ข้ออุดมการณ์	ประเทศคู่ขัดแย้ง	พื้นที่สู้รบ
ฝ่ายพันธมิตรประเทศเจ้าอาณานิคม (สเปน และฝรั่งเศส) อาศัยอำนาจและความชอบธรรมจากข้อตกลงมาดริด	โมร็อกโก : มอริเตเนีย (ถอนตัวจากสงครามในปี ๒๕๒๒)	ได้รับการสนับสนุนการโจมตีทางอากาศจากฝรั่งเศสปูทางให้ทหารโมร็อกโกเข้าตีภาคพื้นดิน
ฝ่ายต่อต้านอาณานิคม	แอลจีเรีย : ขบวนการโพลิสซารีโอ	การสู้รบส่วนใหญ่มุ่งเน้นในพื้นที่ซาฮาราฝั่งดินแดนมอริเตเนีย เนื่องจากเป็นยุทธศาสตร์ที่อ่อนแอและเปราะบางที่สุด โดยมุ่งหวังทำลายและตัดกำลังพันธมิตรที่สนับสนุนโมร็อกโก

ช่วงระหว่างเดือนมีนาคม - สิงหาคม ๒๕๒๓ โมร็อกโกได้สร้างกำแพงล้อม ๓ เมืองใหญ่ ประกอบด้วย ซมารา ลายุน และบูกรา ด้วยเหตุผลด้านความมั่นคงเพื่อสกัดกั้นการโจมตีของฝ่ายโพลิสซารีโอ ซึ่งพื้นที่ในบริเวณดังกล่าวโมร็อกโกสามารถยึดครองไว้ได้ในช่วงสงครามโดยพื้นที่ดังกล่าวอุดมสมบูรณ์ด้วยทรัพยากรและแหล่งแร่ฟอสเฟตปริมาณมหาศาล

หลังจากนั้นเกิดเหตุการณ์ต่อเนื่องในพื้นที่ปราศจากความสงบสุข มีการโจมตีและปะทะกันระหว่างโมร็อกโกและโพลิสซารีโอที่มีแอลจีเรียหนุนหลัง จนกระทั่งถึงปี ๒๕๓๑ มีความพยายามนำคู่ขัดแย้งในกรณีดังกล่าวสู่โต๊ะเจรจาเพื่อบรรลุข้อตกลงหยุดยิงระหว่างกันจนสามารถบรรลุข้อตกลงหยุดยิงได้ในปี ๒๕๓๔ ภายใต้ข้อมติขององค์การสหประชาชาติและให้ทุกฝ่ายหันมาสู่การเจรจาและหาทางออกบนพื้นฐานของการสร้างสันติภาพในภูมิภาคโดยใช้การเมืองนำในการแก้ปัญหาความขัดแย้งระหว่างโมร็อกโกและขบวนการโพลิสซารีโอ

แนวทางไกล่เกลี่ยข้อพิพาท

นับแต่อดีตจนถึงปัจจุบันกระบวนการไกล่เกลี่ยและแก้ปัญหาในเวทีองค์การสหประชาชาติยังไม่บรรลุผลแต่อย่างใด ที่เห็นเป็นรูปธรรมมีเพียงข้อมติหลวม ๆ เกี่ยวกับข้อกำหนดให้คู่ขัดแย้งใช้แนวทางทางการเมืองแก้ปัญหาอย่างละมุนละม่อม และให้ความเป็นธรรมระหว่างคู่ขัดแย้งพร้อมยุติทุกปัญหาที่เกี่ยวข้องกับเจ้าอาณานิคมทุกรูปแบบ แต่ปัญหาการอ้างสิทธิเหนือดินแดนได้กลายเป็นมหากาพย์เรื่องยาวที่กำกับโดยองค์การสหประชาชาติผ่านกลไกการแก้ปัญหา รวมทั้งมีการวางกรอบแนวทางและข้อเสนอไว้หลายช่องทาง ประกอบด้วย

๑. จัดให้มีกระบวนการออกเสียงประชามติในหมู่ประชาชนชาวซาฮารา
๒. แบ่งพื้นที่ซาฮาราให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง
๓. จัดทำกรอบข้อตกลงร่วมกันจากทุกฝ่าย

ตารางประมวลเหตุการณ์และผลสะท้อนจากกลไกการแก้ปัญหาพิพาท

กลไกแก้ปัญหา	การดำเนินการตามกรอบ	ผลกระทบและผลลัพธ์จากคู่ขัดแย้ง
๑. ให้องค์การสหประชาชาติมีบทบาทนำในการจัดตั้งและมอบหมายคณะผู้แทนเพื่อจัดทำแผน (Road Map) ว่าด้วยกระบวนการจัดทำประชามติสำหรับประชาชนในพื้นที่ซาฮาราตะวันตก	- ให้ทั้งสองฝ่ายยอมรับหลักการและกระบวนการจัดทำประชามติ - บรรลุข้อตกลงหยุดยิง - ตั้งคณะผู้แทนสหประชาชาติภายใต้ชื่อ MINURSO ภายใต้ข้อมติคณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติ ที่ ๖๙๐/๑๙๙๑ (ปี พ.ศ. ๒๕๓๔) และตามการรับรองของเลขาธิการสหประชาชาติที่ ๖S/๒๒๔๖๔ มีอำนาจหน้าที่ในการดำเนินการจัดทำกรอบแนวทางเพื่อประกอบการพิจารณาสู่กระบวนการทำประชามติในดินแดนซาฮาราตะวันตก	- ที่ประชุมสมัชชาใหญ่แห่งองค์การสหประชาชาติมีข้อมติ เลขที่ ๔๐/๕๐ ธันวาคม ๒๕๒๘ ว่าด้วยประเด็นปัญหาวิกฤตซาฮารา โดยมีหลักการและสาระสำคัญมอบหมายให้เลขาธิการสหประชาชาติดำเนินการแก้ปัญหาพิพาทให้เป็นที่พอใจของทุกฝ่ายที่เป็นคู่ขัดแย้ง โดยในระยะแรกต้องทุ่มเทความพยายามเพื่อให้ทุกฝ่ายบรรลุข้อตกลงหยุดยิง - ต่อมาในเดือนเมษายน ๒๕๓๑ เลขาธิการสหประชาชาติขณะนั้น ได้ทำความเข้าใจและข้อเสนอแนะให้คู่ขัดแย้งทั้งโมร็อกโกและโพลีซารีโอโดยมีการกำหนดกรอบประเด็นและแผนการจัดทำประชามติเพื่อให้ชาวซาฮาราตะวันตกสามารถกำหนดอนาคตด้วยตนเอง โดยภาพที่ทุกฝ่ายวาดไว้คือ การเดินทางสู่กระบวนการจัดทำประชามติตามกรอบแนวทางและเป็นที่ยุติหรือถึงที่สุดด้วย ๒ ทางเลือก คือ ๑) ผนวงรวมกับโมร็อกโก และ ๒) แยกตัวเป็นประเทศเอกราช

กลไกแก้ปัญหา	การดำเนินการตามกรอบ	ผลกระทบและผลลัพธ์ จากคู่ขัดแย้ง
		<p>- หลังจากกระบวนการต่าง ๆ ดำเนินไป กว่า ๘ ปี ภายใต้การบริหารจัดการของ คณะผู้แทนสหประชาชาติเพื่อการจัดทำ ประชามติ ผลปรากฏว่า คณะผู้แทน สหประชาชาติได้เสนอแนวคิด ระเบียบ วิธีการว่าด้วยการจัดทำประชามติ โดยมีสาระบัญญัติและประเด็นเกี่ยวกับ บุคคลผู้มีสิทธิออกเสียงลงประชามติว่า สมควรมีคุณลักษณะใดบ้าง กระทั่งได้ ข้อเสนอที่กำหนดให้ผู้มีสิทธิออกเสียง ลงประชามติต้องเป็นผู้ที่ลงทะเบียน กับฝ่ายปกครองจากรัฐบาลสเปนในปี ๒๕๑๗ และจุดนี้เองกลายเป็นวิกฤติ ทางตันที่โมร็อกโกยื่นคำร้องคัดค้าน กว่าแสนคำร้อง</p> <p>- กระบวนการจัดทำประชามติโดย การนำของคณะผู้แทนขององค์การ สหประชาชาติได้ตั้งเป้าไว้ว่าจะ ดำเนินการให้แล้วเสร็จตามกำหนด กรอบระยะเวลาเดิมคือ ภายในวันที่ ๖ ธันวาคม ๒๕๔๑ ต้องมีอันยกเลิกไป</p> <p>ผลลัพธ์</p> <p>- ตุลาคม ๒๕๔๒ คณะผู้แทนสหประชาชาติ ประกาศยุติบทบาทแผนการจัดทำ ประชามติเนื่องจากทั้งสองฝ่ายขัดแย้ง กันอย่างรุนแรงในประเด็นเกี่ยวกับ บุคคลผู้มีสิทธิออกเสียงประชามติ</p>
๒. ข้อเสนอให้แบ่งดินแดน ในซาราฮาระวันตกให้ทุกฝ่าย ที่เป็นคู่ขัดแย้ง	ข้อเสนอดังกล่าวใช้แนวทาง ดังนี้ ๑. ให้แคว้นซาร์กียัฮ์มรอร์ดกเป็น ของโมร็อกโก (พื้นที่ ๒ ใน ๓ ของ ซาฮารา) ๒. ให้ส่วนที่เหลือเป็นของขบวนการ โปลิสซารีโอมีสถานะเป็นรัฐเอกราช	เนื่องจากเป็นกลไกแก้ปัญหาที่เสนอ โดยคณะติดตามการเจรจาของแอลจีเรีย จึงนำไปสู่ผลกระทบ ดังนี้ ๑. โมร็อกโกไม่พอใจ เนื่องจากเห็นว่าเป็นการละเมิดอธิปไตยจากการแบ่งแยก ส่วนใดส่วนหนึ่งของประเทศ ๒. โปลิสซารีโอมิได้แสดงจุดยืนคัดค้าน และไม่เห็นด้วยกับข้อเสนอนี้เนื่องจาก ต้องการเอกราชในพื้นที่ซาฮาระวันตก ทั้งหมด

กลไกแก้ปัญหา	การดำเนินการตามกรอบ	ผลกระทบและผลลัพธ์ จากคู่ขัดแย้ง
<p>๓. ข้อเสนอของฝรั่งเศสและสหรัฐฯ โดยให้จัดทำกรอบความตกลงโดยอาศัยมติของคณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติ เลขที่ ๑๓๐๙ เมื่อวันที่ ๒๕ กรกฎาคม ๒๕๔๓</p>	<p>- ออกเป็นมติผ่านการพิจารณาและให้ความเห็นชอบโดยคณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติ</p> <p>- ผู้แทนประจำสหประชาชาติเชิญทุกฝ่ายเจรจา</p> <p>- กำหนดบทบาทให้แอลจีเรียและมอริเตเนียเข้าร่วมในฐานะพยานและผู้รับรองร่วม</p> <p>- ฝรั่งเศสและสหรัฐฯ เป็นเจ้าภาพและรับรองผลการเจรจาเพื่อให้ทั้งสองฝ่ายบรรลุข้อตกลงและนำมาบังคับใช้</p>	<p>ผลลัพธ์ ข้อเสนอตกไป</p> <p>- ผู้แทนประจำสหประชาชาติผู้รับผิดชอบการแก้ปัญหาพิพาทซาฮาราได้เชิญคู่ขัดแย้งทุกฝ่ายดำเนินการตามข้อเสนอนี้ ยกเว้นการพิจารณากรอบแนวทางสู่กระบวนการจัดทำประชามติ และถือว่าเป็นการทำความตกลงในกรอบทั่วไป ซึ่งอยู่ตรงกลางระหว่างสองทางเลือกตามกรอบเดิมคือ เห็นด้วยให้ซาฮาราตะวันตกผนวกรวมกับโมร็อกโกหรือต้องการแยกเป็นรัฐเอกราช</p> <p>- ข้อเสนอดังกล่าวมุ่งหวังให้เกิดผลในทางปฏิบัติอันจะทำให้ดินแดนซาฮาราทั้งหมดมีสถานะเป็นรัฐปกครองตนเอง แต่มีเงื่อนไขภายในระยะเวลา ๕ ปี ให้อยู่ภายใต้อธิปไตยของโมร็อกโกเมื่อพ้นช่วงระยะเวลาที่กำหนดไว้ดังกล่าวอนุญาตให้ดำเนินการเพื่อเข้าสู่กระบวนการจัดทำประชามติที่ยอมรับได้</p> <p>ผลลัพธ์</p> <p>- โมร็อกโกเห็นชอบตามข้อเสนอ</p> <p>- โปลิซซารีโอและแอลจีเรียคัดค้าน</p>
<p>๔. ข้อเสนอทางสายกลางเป็นการรวมข้อเสนอจากการดำเนินการของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องทั้งหมดเพื่อนำมาเป็นข้อมูลประกอบการพิจารณา</p>	<p>อาศัยมติที่ประชุมสมัชชาสหประชาชาติว่าด้วยปัญหาพิพาทในซาฮารา ที่ ๑๔๙๕ วันที่ ๓๐ กรกฎาคม ๒๕๔๖ โดยมีสาระสำคัญในข้อมติดังนี้</p> <p>- ให้ดินแดนซาฮาราได้สิทธิ์ปกครองตนเองภายในระยะเวลา ระหว่าง ๔ - ๕ ปี</p> <p>- ให้มีกระบวนการจัดทำประชามติเพื่อให้ประชาชนในพื้นที่เป็นผู้กำหนดอนาคตประเทศด้วยตนเอง หลังสิ้นสุดระยะเวลาที่กำหนดไว้</p>	<p>ผลลัพธ์</p> <p>- สหรัฐฯ สนับสนุนข้อเสนอนี้อย่างเต็มที่</p> <p>- แอลจีเรียและโปลิซซารีโอ เห็นชอบ</p> <p>- โมร็อกโกคัดค้าน โดยการหนุนจากฝรั่งเศส</p>

กลไกแก้ปัญหา	การดำเนินการตามกรอบ	ผลกระทบและผลลัพธ์ จากคู่ขัดแย้ง
	- ให้ทุกฝ่ายที่อยู่ในความขัดแย้งประกอบด้วย โมร็อกโก แอลจีเรีย มอริเตเนีย และขบวนการโปลิสซารีโอ ส่งผู้แทนหรือเจ้าหน้าที่ประจำเข้าร่วมเป็นคณะทำงานภายใต้การกำกับดูแลขององค์การสหประชาชาติ	

บทสรุป

ประเด็นซาฮาราตะวันตก (Western Sahara) ถือเป็นอุปสรรคสำคัญที่คอยฉุดรั้งการจัดตั้งองค์การระหว่างประเทศในอนุภูมิภาคแอฟริกาเหนือภายใต้ชื่อ สหภาพอาหรับมักริบ (Arab Maghreb Union) ประกอบด้วย แอลจีเรีย ลิเบีย มอริเตเนีย โมร็อกโก และตูนิเซีย โดยปัญหาพิพาทดังกล่าวเกิดขึ้นหลังสิ้นสุดยุคอาณานิคมของสเปน และให้สิทธิ์การปกครองตนเองระหว่างชนพื้นเมือง ส่งผลให้บรรดาประเทศข้างเคียงทั้งโมร็อกโก แอลจีเรีย และมอริเตเนีย กลายเป็นคู่ขัดแย้งต่างอ้างสิทธิ์เหนือพื้นที่ดังกล่าว ในขณะที่ประชาชนซึ่งเป็นชาวพื้นเมืองในพื้นที่มีความประสงค์จะแยกตัวตั้งเป็นรัฐเอกราช มีอำนาจอธิปไตยและบูรณภาพเหนือดินแดนโดยสมบูรณ์ ด้วยเหตุผลทางเชื้อชาติและแหล่งทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่มากมายในพื้นที่ ทำให้มหาอำนาจที่เคยเป็นเจ้าของอาณานิคมและประเทศข้างเคียงที่เคยตกอยู่ภายใต้อาณานิคม ต่างต้องแสดงบทบาทเพื่อพิทักษ์ผลประโยชน์ของตนเองอย่างเต็มที่ โดยมีประเทศมหาอำนาจคอยหนุนหลังเสมือนการใช้รูปแบบของสงครามตัวแทน จนกระทั่ง “องค์การสหประชาชาติโดยกระบวนการรักษาสันติภาพภายใต้คณะผู้แทนเพื่อจัดการออกเสียงประชามติในซาฮาราตะวันตก” หรือรู้จักในชื่อ MINURSO มีอำนาจ หน้าที่ และบทบาทนำในการเดินทางออกเพื่อบรรลุเป้าหมายการออกเสียงประชามติในอนาคต แต่สุดท้ายกระบวนการทุกอย่างต้องเป็นอันยุติลง เนื่องจากคู่ขัดแย้งหลักระหว่างโมร็อกโกและขบวนการโปลิสซารีโอ รวมถึงประเทศข้างเคียงที่คอยสนับสนุนโปลิสซารีโอ อย่างเช่นแอลจีเรีย ไม่สามารถบรรลุข้อตกลงตามกลไกการแก้ปัญหาพิพาท ตลอดจนข้อเสนอจากองค์กรระหว่างประเทศไม่เป็นผลสำเร็จหรือเกิดเป็นรูปธรรมเป็นที่ยอมรับจากทุกฝ่ายได้

อย่างไรก็ตาม ผู้เขียนมองว่าประเด็นดังกล่าวจะยังคงเป็นมหากาพย์ต่อไป เพราะเห็นได้จากกระแสที่เกิดขึ้นในปัจจุบันที่ทั้งสองฝ่ายได้เดินเกมชิงไหวชิงพริบเพื่อสนับสนุนเป้าหมายที่วางไว้อย่างเต็มที่ ทั้งการเดินสายหาพันธมิตรสนับสนุน และการลอบบี้ในเวทีการประชุมระหว่างประเทศเมื่อมีโอกาส เห็นได้จากท่าทีและการสนับสนุนกลุ่มโปลิสซารีโอจากซีกของการประชุมสหภาพแอฟริกา (African Union) การประชุมสหภาพรัฐสภาแอฟริกา (African Parliamentary Union : APU) รวมทั้งแอลจีเรีย สหรัฐฯ และฝรั่งเศส ในขณะที่โมร็อกโกได้แสวงหาพันธมิตรและการสนับสนุนจากกลุ่มประเทศอ่าวอาหรับ โดยล่าสุดพระราชินีฮัมดัตที่ ๖ แห่งโมร็อกโก ได้เดินสายเยือนทั้ง จีน รัสเซีย และซูดานใต้ และมีแนวโน้มว่าโมร็อกโกจะกลับเข้าเป็นภาคีสมาชิกสหภาพแอฟริกา (African Union) อีกครั้ง หลังลาออกจากสมาชิกภาพมาตั้งแต่ปี ๒๕๒๗

ฉะนั้น หากมีการเชิญคณะผู้แทนรัฐสภาไทยเข้าร่วมการประชุมกับองค์กรระหว่างประเทศ หรือการหารือทวิภาคี เพื่อพิจารณาประเด็นพิพาทดังกล่าวควรหลีกเลี่ยง เพื่อให้สอดคล้องกับบทบาทและท่าทีของประเทศไทยที่วางตัวเป็นกลางมาโดยตลอด และหากมีการบรรจุระเบียบวาระด่วน (Emergency Item) เกี่ยวข้องกับประเด็นนี้ในเวทีการประชุมสหภาพรัฐสภา (Inter Parliamentary Union : IPU) และการประชุมอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง คณะผู้แทนรัฐสภาไทยควรรู้เท่าทันต่อประเด็นความอ่อนไหวเกี่ยวกับอาหารตะวันตก รวมทั้งควรหลีกเลี่ยงคำว่า การยึดครอง (Occupation) เนื่องจากอาจสร้างผลกระทบต่อความสัมพันธ์กับโมร็อกโกและฝ่ายสนับสนุนได้อย่างมีนัยสำคัญ

ภาคผนวก ก

ลำดับเหตุการณ์ในการแก้ปัญหาพิพาทระหว่างปี ๒๕๒๖ - ๒๕๓๑

ปี ๒๕๒๖

สหภาพแอฟริกาแสดงบทบาทนำในการแก้ปัญหาผ่านการประชุมสุดยอดสหภาพแอฟริกา ครั้งที่ ๑๙ จัดขึ้น ณ กรุงแอดดิสอาบาบา ประเทศเอธิโอเปีย

ปี ๒๕๒๗

โมร็อกโกถอนตัวออกจากการเป็นภาคีสมาชิกสหภาพแอฟริกาหลังจากที่ประชุมสุดยอดสหภาพแอฟริกา ครั้งที่ ๑๙ มีมติยอมรับการเป็นสาธารณรัฐอาหรับซาฮารา กระทั่งท้ายที่สุดสหภาพแอฟริกาไม่สามารถหาข้อยุติในการแก้ปัญหา

ปี ๒๕๓๑

องค์การสหประชาชาติเป็นเจ้าภาพหลักในการหาแนวทางและกลไกเพื่อแก้ปัญหาความขัดแย้ง

ภาคผนวก ข

แผนภาพแสดงความเชื่อมโยงระหว่างองค์กรและการดำเนินการเพื่อแก้ปัญหา :
ข้อพิพาทกรณีความขัดแย้งดินแดนซาฮาราตะวันตก

	<ul style="list-style-type: none"> ➤ สหภาพแอฟริกา ➤ ศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ ➤ องค์กรสหประชาชาติ
	ความขัดแย้งเริ่มต้นในปี ๒๕๑๓ จนถึงปัจจุบัน
	<ul style="list-style-type: none"> ➤ เอกราช อธิปไตยและบูรณภาพเหนือดินแดนซาฮาราตะวันตก ➤ การรักษาสถิตประโยชน์จากเจ้าอาณานิคม สเปนและฝรั่งเศส ➤ การแย่งชิงผลประโยชน์จากแหล่งทรัพยากรในพื้นที่
	คณะผู้แทนประจำสหประชาชาติว่าด้วยการออกเสียงประชามติในซาฮาราตะวันตก (The United Nations Mission for the Referendum in Western Sahara : MINURSO)
	<ul style="list-style-type: none"> ➤ มติคณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติ (UNSC) ที่ ๖๙๐/๑๙๙๑ (ปี พ.ศ. ๒๕๓๔) ➤ บันทึกข่าวยานเลขานุการสหประชาชาติ ที่ ๖S/๒๒๔๖๔ ➤ มติคณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติ ที่ ๑๓๐๙/๒๐๐๐ (ปี พ.ศ. ๒๕๔๓) ➤ มติที่ประชุมสมัชชาสหประชาชาติว่าด้วยปัญหาพิพาทในซาฮารา ที่ ๑๔๙๕/๒๐๐๓ (ปี พ.ศ. ๒๕๔๖)
	โมร็อกโก vs โปลิซซารีโอ (โดยมี แอลจีเรีย หนุน)
	แนวทางแก้ปัญหาต่างกรรมต่างวาระ <ol style="list-style-type: none"> ๑. จัดให้มีกระบวนการทำประชามติตามแผนสันติภาพโดยมีคณะผู้แทนประจำสหประชาชาติ (MINURSO) มีอำนาจหน้าที่รับผิดชอบและกำกับดูแล ๒. แบ่งดินแดนในพื้นที่ซาฮาราตะวันตกให้ทุกฝ่าย ๓. กำหนดกรอบข้อตกลงเป็นหลักการทั่วไปและมีทางเลือกอื่นนอกจากจะรวมหรือแยก

ภาคผนวก ค

บทบาทขององค์การสหประชาชาติในการแก้ปัญหา : ข้อพิพาทกรณีความขัดแย้งดินแดนซาฮาราตะวันตก

ปี พ.ศ. ๒๕๓๔ - ๒๕๔๒	<ul style="list-style-type: none"> • คณะผู้แทนสหประชาชาติ (MINURSO) ได้จัดทำข้อเสนอและแนวทางการเจรจาสู่กระบวนการทำประชามติ แต่ไม่บรรลุเป้าหมายตามที่ตั้งไว้เดิมคือในปี ๒๕๔๑ • ปี ๒๕๔๒ คณะผู้แทนสหประชาชาติประกาศยุติบทบาทแผนการจัดทำประชามติเนื่องจากทั้งสองฝ่ายขัดแย้งกันอย่างรุนแรงในประเด็นเกี่ยวกับบุคคลผู้มีสิทธิออกเสียงประชามติ
๒๕๔๓	<ul style="list-style-type: none"> • คณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติรับรองข้อมติเพื่อมอบหมายให้ผู้แทนประจำสหประชาชาติเดินทางแก้ปัญหาพิพาทซาฮาราต่อไป และได้ดำเนินการเชิญทุกฝ่ายที่เป็นคู่ขัดแย้งยอมรับในหลักการทั่วไปรวมทั้งทางเลือกอื่น ๆ โดยตัดประเด็นที่จะนำไปสู่ความขัดแย้งออก
๒๕๔๖	<ul style="list-style-type: none"> • มติที่ประชุมสมัชชาสหประชาชาติพิจารณาแนวทางแก้ปัญหาพิพาทในซาฮารา และเห็นชอบให้ยึดทางสายกลางโดยรวมทุกข้อเสนอของปี ๒๕๔๓ ใช้ประกอบการพิจารณา • ให้ทุกฝ่ายส่งคณะทำงานเข้าร่วมกับองค์การสหประชาชาติโดยยึดตามการเจรจาสันติภาพ
๒๕๕๐	<ul style="list-style-type: none"> • องค์การสหประชาชาติสนับสนุนการประชุมเพื่อให้คู่ขัดแย้งกลับสู่การเจรจาอีกครั้งหลังการเจรจายุติมากกว่า ๗ ปี และการเจรจาดังกล่าวเป็นการกำหนดกรอบแนวทางเพื่อนำไปสู่การเจรจาสันติภาพโดยกำหนดไว้ในปี ๒๕๕๑ และปี ๒๕๕๓
๒๕๕๒	<ul style="list-style-type: none"> • นายคริสโตเฟอร์ รัสส์ (Christopher Ross) อดีตเอกอัครราชทูตสหรัฐฯ ประจำแอลจีเรียและซีเรีย ได้รับแต่งตั้งเป็นผู้แทนเลขาธิการสหประชาชาติประจำซาฮาราตะวันตก มีอำนาจหน้าที่ประสานงานและเยือนพื้นที่พิพาทและทวีปยุโรปเพื่ออำนวยความสะดวกให้เกิดการเจรจาสันติภาพ
๒๕๕๗	<ul style="list-style-type: none"> • รัฐบาลโมร็อกโกถอนคณะเจ้าหน้าที่ของตนที่เข้าร่วมกับคณะทำงานขององค์การสหประชาชาติเพื่อประท้วงนายบัน คี มุน เลขาธิการสหประชาชาติ หรือกรณีที่ใช้คำว่า "occupation หรือการยึดครอง" ในการขยายคำประเด็นซาฮาราตะวันตก
ปัจจุบัน	<ul style="list-style-type: none"> • ปัจจุบันยังไม่มีความคืบหน้าใด ๆ ยกเว้นประเด็นที่เกี่ยวข้องกับหลักสิทธิมนุษยชน

ภาคผนวก ง

กลไกและแนวทางใกล้เคียง : ข้อพิพาทกรณีความขัดแย้งดินแดนซาฮาราตะวันตก

กลไก	ผู้เสนอ	คู่ขัดแย้ง		ประเด็นขัดแย้ง	หมายเหตุ
		โมร็อกโก	โพลิสซารีโอ		
กระบวนการจัดทำกรอบแนวทางเพื่อบรรลุสู่การออกเสียงลงประชามติโดยให้ชาวซาฮาราตะวันตกกำหนดอนาคตของตนเอง	MINURSO	ไม่เห็นด้วย	เห็นด้วย	คุณสมบัติของผู้มีสิทธิออกเสียงลงประชามติต้องเป็นผู้ลงทะเบียนรายชื่อกับฝ่ายปกครองของสเปน ในปี ๒๕๑๗	กระบวนการสู่เป้าหมายเพื่อจัดให้มีการออกเสียงลงประชามติใช้ระยะเวลากว่า ๘ ปี
แบ่งดินแดนซาฮาราตะวันตกให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง	แอลจีเรีย	ไม่เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วย	อริปไตยและบูรณภาพเหนือดินแดนจะแบ่งแยกมิได้	ข้อเสนอนี้ให้แบ่งดินแดนออกเป็น ๓ ส่วน โดย ๒ ส่วนให้โมร็อกโกและอีกหนึ่งส่วนที่เหลือเป็นของโพลิสซารีโอ
หลักการเจรจาร่วมหลายฝ่าย	สหรัฐอเมริกา และ ฝรั่งเศส	เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วย	ให้ดินแดนพิพาทอยู่ภายใต้ อริปไตยของโมร็อกโก ภายในระยะเวลา ๕ ปี หลังพ้นระยะเวลาดังกล่าวสามารถจัดให้มีการออกเสียงประชามติ	เพิ่มบทบาทแอลจีเรียและมอริเตเนียร่วมเจรจา
ทางสายกลาง	สมัชชาสหประชาชาติ	ไม่เห็นด้วย	เห็นด้วย	ให้ดินแดนซาฮาราได้สิทธิ์ปกครองตนเองภายในระยะเวลาระหว่าง ๔ – ๕ ปี หลังจากนั้นให้ดำเนินการสู่กระบวนการออกเสียงประชามติ	รวมทุกข้อเสนอที่ผ่านมาและเพิ่มเติม โดยการให้คู่ขัดแย้งส่งเจ้าหน้าที่ร่วมทำงานกับหน่วยงานของสหประชาชาติ

บรรณานุกรม

สื่ออิเล็กทรอนิกส์

ภาษาอังกฤษ

- THE UN Security and Human Rights, Sydney D. Bailey (1994) pp. 45-51 available at URL : <http://www.palgrave.com/us/book/9780333629826>
- Western Sahara profile (2016) available at URL : <http://www.bbc.com/news/world-africa-14115273>
- Polisario Getting Agitated as Morocco's Return to African Union Nears, Khalid Ibrahim Khaled [2017] available at URL: <http://polisario-confidential.org/>

ประเด็นปัญหาชาฮาราดะวันตก (ข้อมูลภาษาอาหรับ) available at URL:

- <http://www.aljazeera.net/encyclopedia/issues/2015/11/2/قضية-الصحراء-الغربية>
- <http://www.aljazeera.net/encyclopedia/events/2015/11/4/المسيرة-الخضراء>
- <http://www.assdae.com/a36614.html>